

3322

શ્રી.
વિજયસિંહ રુપસુંદરી
નાટકનાં ગાયનો.

સ્ત્રી પ્રસિદ્ધ કરનાર.

છોટાલાલ વિ. દલપતરામ કવિ.

આવૃત્તિ ૧ લી પ્રત ૧૦૦૦

સ્વાસ અમદાવાદ આર્ય વિજયવાંછિત
નાટક કંપનીને માટે

અમદાવાદ.

આર્યોદય પ્રેસ.

સન ૧૮૬૭ ના ૨૫ મા આકટ પ્રમાણે સર્વ હક સ્વાધિન રાખ્યાછે.

સંવત ૧૯૪૪—સને ૧૮૮૮.

કર્મિત બે આના.

૩૩૧૨

શ્રી.

વિજયસિંહ અને રૂપસુંદરી

નાટક.

સપ્તાંકિ.

અંક ૧ લો.

મંગલચરણ.

સર્વ પાત્રો . . . (રાગ કદ્યાણુ.)

હે વીશ્વપતી, પ્રભુ સદાય કર અતી;

આર્ય દેશની વિભૂ, વધાર સંપતી.

એટલે.

શૂરા નેકી પ્રમાણીક, ગૂણવાન જોડ;

પ્રભુ આર્ય ભૂમી ઉપર, નીપજવો એહ. • હેવિશ્વ. ૧

વ્યભિચારી દૂરાચારી, અનાચારી જન;

નિર્ભણ તું કર પ્રભુ, એહ તણું મન.

હેવિશ્વ. ૨

કલેશ હરી સર્વ સ્થળે, વધારો આનંદ;

સ્તૂતી કરે પ્રભુ તારી, આર્ય ણાળ વ્રંદ.

હેવિશ્વ. ૩

આર્ય ભૂમીને પ્રભુ તું, બક્ષ જે નવીન;

આર્ય મંડળી ભજવે, ખેલ ભીન ભીન.

હેવિશ્વ. ૪

વધારો સુધારો ઘટાડો, કૂધારો ઈશ;

પાત્ર જનો પ્રભૂજી, વંદે નમાવી શીશ.

હેવિશ્વ. ૫

(મંગલાચરણ થઇ રહ્યાપછી.)

સૂત્રધાર— ગીતિ.

મિત્રો મારા સુણુને, પ્યારા સારા કહુંજ હિત કાળે;
સુમિત્ર કરો ધર્મો, અલ્પમતીથી વર્ણવુંજ આજે.

નટી— કુમરી.

મહેર કરો, પ્રભુ મહેર કરો; નાટચારંભે, પ્રભુ મહેર કરો રે. એટલેક.
સુમતી દેઈ, કુમતી ને પ્રભૂ; સત્વર અમથી, દૂર કરો રે. મહેર.
આર્ય પ્રજામાં, સંપ વધારી; કુસંપ રૂપો, શત્રુ હરો રે. મહેર.
કેશ કપટ, કંકાસને કહ્યા; તે સઘળાં, તજીયાને નરો રે. મહેર.
પ્રભુ સુમીત્ર, પતીવ્રતા નારી; આર્યભૂમી, ઊપર ધરો રે. મહેર.
વ્યસની કુભાંડી, લાલચુ મીત્રો; નહીં કોઈ દીસે, મીત્ર ખરો રે. મહેર.
વ્યભીચારી, દુરાચારી; વિશ્વાસ એવી, પે ન કરો રે. મહેર.
વળિ બાળ લગ્નનો, આંધવ મારા; કુધારો જલદી, આપ તળે રે. મહેર.
એવા કુધારા, જલદી તજી; સુખના સાગર માંહી તરો રે. મહેર.
નિપજ્જવો, નર નારીના જોડાં; દંપતી સુખથી, તેહ બરો રે. મહેર.

પ્રવેશ ૧ લો.

લંપટસેન (ચંદ્રભાગાને કહેછે.)

ગીતિ.

શુણુ પ્યારી મારી તું, જેનપણું તુજ રાણી સંગ જાણું;
મેળાવી આપે એને, પ્યારી આપું અખૂટ હું નાણું.

ચંદ્રભાગા—

પ્યારા મારા સુણુને, જેનપણી એ કહ્યું તમે સાચું;
પણ હોડીઘો લત એ, એટલુંજ હું આપ કને ચાચું. ૧
પતી વ્રતા એ નારી, શાણી રાણી રાય તણી કહાવે;
કોટી પ્રયત્નો કરતાં, આપ હસ્તમાં પ્રીય કદી નાવે. ૨

લપટસેન— (નાપુશ થઇને.)

ગજલ.

મેળવી આપ એ નારીતો, રાખું હું તુને;
તલભાર એન એ વિનાતો, ના પડે મુને. ૧
માટે જલ્દી લેઇ ચાલ, મુજને એની પાસ;
હીરા કંઠો લે તું પ્યારી, કર નહીં નિરાસ. ૨

ચંદ્રભાગા—

ચીંતા પ્યારા નવ કરો રે, દિલમાં તમે કાંધ;
આગ્રહ હું અતી કરીને, લાવું એને આહીં. ૧
પ્રીયપ્યારી એની મારી, જાણો એ નિરધાર;
નક્કી માનશે એ વાત, કહીશ જેણીવાર. ૨

લપટસેન—

ધન્ય ચંદ્રભાગા પ્યારી, ધન્ય તૂજને;
જીવતદાન જાણે આપું આજ મૂજને. ૧
જન્મ સૂધી પ્યારી તારો, ભૂલુ ના આભાર;
જાઉં છું કચેરીમાં હું, દે રજા તું નાર. ૨

ચંદ્રભાગા—

આમાં નથી કીધું, આપનું મેં ભારી કામ;
જેથી આભાર દાસી કેરો, માનો તમે આમ. ૧
જાવું હોયતો જવાને, હા પાડું છું હાલ;
લેજો તરફ દેવા દર્શન, પધારવા કાલ. ૨

પ્રવેશ ૨ જો.

ગુણવંતી (રાણી પ્રત્યે બોલે છે.)

શિખરણી વૃત.

લલાટે શોભેછે, શશિ સમ પ્રિદા જે અતિ દિપે;	
તૃપા ભારી કામી, જન તાગી નિરખતાં ઝટ છિપે.	૧
કમળ જેવું જેવું, મુખ મૃગ નયન જેવાં નયન છે;	
ગતિ હંસી જેવી, દ્રવ્યુસમ વળી કેશજ દિસે.	૨
અતિ લજ્જન પામે, રવિ શશી જેતાં મુખ વળી;	
રૂપે રંભા જેવી, વળી સમ દીસે જાંગ કદળી.	૩
શુ વર્ણ હું ઝાઝું, કથી નવ શકું હું રૂપ કથી;	
અરે ખુદી મારી, કયન કરવા ચોખ્ખજ નથી.	૪

રૂપસુંદરી— ગીતિ.

ધન્ય દારી છે તુજને, રૂપ વર્ણવું તેજ આજ મારું;
સુંગાર તેવી રીતે, સાંભળવા તું કનેથી મન ધારું.

ગુણવંતી— ગજલ.

બાહ આપનો સુંગાર, શું કહું કથી;	
મૂંઝતા માળ ચંદનહાર, શોભે બેરખી.	૧
રતનજડિત કંકણ ધાર્યા, બાહ હાથમાં;	
કનકજડિત ઝાંઝર ધાર્યા, પ્રીતે પાવમાં.	૨
ખુદાદાર સાડી ઝળકે, જાણે વીજળી;	૩
મોરસહિત શોભે, બાહ આજ કાંચળી.	૩
માથે સેંધો, પાડિયો દીપાવડો અતી;	
દીસો જાણે કાંમદેવની પ્રીયા રતી.	૪

રૂપસુંદરી—(બેનપણી ચંદ્રભાગાને કહે છે.)

કાલ વેલી આવવાને આપ્યોતો તે કાલ,

ક્યાં ગઈતી બેન મારી, સાચે સાચું બોલ. ૧
 એક દી મેળાપ તારો, બે મને ન થાય;
 ઝૂરી ઝૂરી ને મરું હુ, પ્રાણ મારોનનય. ૨

ચંદ્રભાગા—

બેની તું બળેછે હુંધું, વીધવા ફરી જાત;
 રાજદાર આવતાને, શી મારી વિશાત. ૧
 વળી બીજું એછે જે તું, પતી વ્રતા નાર;
 પતી સેવા કરે તુંતો, દીન પ્રતી સાર. ૨
 બેની મુખ તાર દીસે, છે અતી ઉદાશ;
 કારણ એનું બેની મારો, આગે તો પ્રકાશ. ૩

(ચંદ્રમુખી ને એકલી.) એ રાહ.

અહાં સખી તું આમ કેમ, દિલગિરી માંહી પડી; એ ટેક.
 મોં તારું ઉદારી છે, ફીકર તે મુને થઈ;
 શે હુખે હુખી અહો, આતી તું બની ગઈ. અહાં. ૧
 શુંછે દુઃખ તારે, કહેને જલદી મૂળને;
 કોણે દુઃખવી તુને, ખોટું લગાડ્યું તૂળને. અહાં. ૨
 બતાવ કારણ તેહનું, મારી પાસે તો સહીં;
 લગીર તારા મનમાં, ફિકર તું કરીશ નહીં. અહાં. ૩

રૂપમુંદરી—

(રાગ કંદ્યાણ.)

ધન્ય પ્યારી તારી, અકલને જાડે વારી;
 સમજ એક ક્ષણમાં, તું વૃત્તી માહરી. એ ટેક.
 કાંઈ ન્યુનતા નથી માહરે, અન્ય તણી પ્યારી;
 ભોગ કામના દિન દિન પ્રત્યે, પીડેછે ભારી. ધન્ય. ૧
 બેબન વય બેની મારું, આ સાચું જાણે વ્યર્થ;

ભોગ કામના પુરી કરવા, રાજ નથી સમર્થ. ધન્ય. ૨
 એ કારણુછે દિલગીરીનું, કર તું કાંઈ ઉપાય;
 જેથી મારી ભોગ તૃણા, જલદી પુરી થાય. ધન્ય. ૩
 ચરિત્ર લગતાં સ્ત્રીને બેની, જણાવું રાજ પાસ;
 તેથી ચિંતા દૂર કરીને, પૂરી કર મુજ આશ. ધન્ય. ૪
 રાજ પાસે બતાવું છું, હું પતીવ્રતાનો ધર્મ;
 તેથી નૃપતિ નથી જાણતા, પાછળ થાતા કર્મ. ધન્ય. ૫
 બચાવવો હોય બેની, જો તારે મારો પ્રાણ;
 મેળવી આપ રૂપાળો જોઈ, પ્યારો દીવો જન. ધન્ય. ૬

ચંદ્રલાગા—

હીક બેની પ્યારી, એ ફર્જ છે મારી;
 ફિકર છોડી દેને તું, એ કાંઈ નથી ભારી. એ ટેક.
 બાલ્યાવસ્થામાં પરણાવી, મુજને મારા તાત;
 રાંડી બાલ્યાવસ્થામાં, તું વિચાર મારી વાત. હીક. ૧
 બાળપણું રમતાં મેં કાઢ્યું, સમજણ આવી જ્યાર;
 કાગવેદના નદી સેવાથી, રમવા માડ્યું જર. હીક. ૨
 પ્રીય પ્રાણથી પ્યારો મારો, લંપટસેનજ નામ;
 બોલાવી લાવું હું તેને, શાંત પાડવા કામ. હીક. ૩
 કામદેવ જેવો રૂપાળો, ઈંદ્ર સમુદ્ધે વર્ણ;
 રૂપ વર્ણવી તારું એને, કરીશ આકર્ષણ. હીક. ૪
 એના જેવો આ નગરીમાં, ન કોઈ કાંતીવાન;
 સર્વ ગુણ સંપન્ન એતોછે, વળી અતિ બળવાન. હીક. ૫

રૂપમુંદરી—

ગજલ.

સત્યવાત તેં ઉચારી, બેની મારી આજ;

જેમ બને તેમ જલ્દી, કરને તું એ કાજ. ૧
કાલ સાંજના સમે તું, લેઈ વેલી આવ; ૨
ઉત્તરાદા દારથી તું, જલ્દી તેડી લાવ. ૨

ચંદ્રભાગા—

સમગ્રવચો એને બેની, એ કામ છે મુશ્કેલ;
તેમ છતાં બેની મારી, લાગીશ તારે મહેલ. ૧
નીમ્યોછે આ વપ્ત બેની, ભેટવાને યાર;
તેથી હાલ હું જાઉં છું, બેની તેડ દાર. ૨

પ્રવેશ ૩ બે.

ગુણવંતી—(પ્રેમમોહના પ્રત્યે કહેછે)

(ઓધવનંદનો છોરો) એ રાહ.

પ્રેમમોહના સાંભળ, એક વાતડી બે;
બેની દાઝશે શુભીને, તારી છાતડી બે. પ્રેમમોહના. ૧
બાઈ એક દિન કરતી, તકં બેઠીતી બે;
બેની ઉપની ઉદાસી ચિત્તમાં ચાલી બે. પ્રેમમોહના. ૨
એટલામાં ચંદ્રભાગા તેની પાસ આવી બે;
ચુકિત સૂનીતિ વિરહ બનાવતી બે. પ્રેમમોહના. ૩

(ગુણવંતી તથા પ્રેમમોહના બંને દાસીઓ પ્રાર્થના કરેછે.)

બંને—(દયાળુદેવ કૃપાળુ તું) એ રાહ.

અરે ઓ ઈશ, નમાવી શીશ; વન્દીએ, તને જગદીશ. એ ટેક.
દુર્જનથી તું, કરજે દૂર; અર્જ આ, ઉતારી જિર. અરે. ૧
છે બહુ નામી, અંતર્યામી; સૌનો તું, પ્રભૂ સ્વામી. અરે. ૨
નમિએ અમો, સ્વિકારો તમો; ભક્તોને મન, સદાએ ગમો. અરે. ૩

પ્રભૂજી કરી, કૃપાની દૃષ્ટ; કાપો અમારાં, સર્વે કષ્ટ. અરે. ૪
 છિએ અમે બાળ, તારા પ્રભૂ; સંભારી લેજે, તેને વિભૂ. અરે. ૫
 અરે ઝો નાથ, જોડીને હાથ; કરીએ સ્તૂતિ, બંને સાથ. અરે. ૬
 બરત બ્રાતુનું, તુ કરજે ભણું; વિનતી કરી, માગુ એટલું. અરે. ૭

અંક ૨ જો.

પ્રવેશ ૧ લો.

રૂપસુંદરી—

ગજલ.

ગુણવંતી જાને વે'લી, લાવ મૂળ યાર;
 ગન માઈ અતિ તદ્દપે, ખેલવાને જાર. ૧
 દોડ વે'લી દોડ વે'લી, લાગે કામ બાણ;
 ચિત્ત માઈ લાગ્યું એમાં દાસી નકી જાણ. ૨

ગુણવંતી—

ધિક ધિક બાઈ આવાં કુડા કરો કર્મ;
 યાદ આપ દિલમાં ધરો સતીઓ કેરા ધર્મ. ૧
 સીતા કુંતા સૂલોચના સતીઓ જે હતી;
 તેવી સતીઓ તણી ધરો બાઈ મન કૃતી. ૨

રૂપસુંદરી—

બસ ઝાઝું બોલના તું મારી સંગે નાર;
 દોષ જૂઠો મૂકીને હું કાઢું ધરની બાર. ૧
 ગાટે રે'વું હોય તો તું તેડી લાવ યાર;
 બતાવ આતુરી તું દાસી થાય ન આશકાર. ૨

શુભવંતી—

એમાં શાને ગુસ્સે થાઓ આટલાં બધાં;
 મેતો દારી ધર્મ માટે વેણ આ કીધાં. ૧
 નીચ સંગે જાંધી તમે છેજ આશનાઈ;
 આશય એમાં શું છે આપનો કહોને જાઈ. ૨

રૂપસુંદરી—

(મુસ્તાની હુમરી).

(રામને સ્ત્રીચરિત્ર બતાવેછે.) (જન્મો જન્મ ગુણુ માતુંગી)એ રાહ.

ક્ષણુ ક્ષણુ ભર જો જુદી રહું તગથી;
 તો દીક્ષમાં દુઃખ પામું હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. એ ટેક.
 કચેરીએ જ્યારે જાઓ તમે પ્રીયુ;
 ત્યારે જુરી દિન ગાળુ હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૧
 વારી વિન્નેગે, મચ્છ રહે જેમ;
 તેમજ દેહ, પ્રજાળુ હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૨
 સૂર્યોદયે જેમ, કમળ પ્રકુલિત;
 તેમ દીડે તમ, થાહ હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૩
 શકેર જીવે જેમ, ચંદ્ર કીરણથી;
 તેમ દર્શને તમ, જીવું હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૪
 એવી રીતે હું, દુખીધું પ્યારા;
 ધીરજ શી રીતે, લાવું હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૫
 પ્રાણજીવન. કહોતો કચેરીમાં;
 આપની સંગે, આવું હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૬
 વે'લા પધારવા, માટે પીયૂજ;
 અર્જ હું એહ, જણાવું હો પ્રીતમ. ક્ષણુ. ૭

વિજયસિંહ માલીની વૃત.

શુભ શુભ તવ નારી, નિર્મિત મેં ના તું જેવી;
 મુજ ઉપર હમેશા, પ્રીત રાખે તું કેવી. ૧
 પણ ઘડિભર પ્યારી, તુંથી જુદો પડું જો;
 હૃદય મુજ અતિશે, ઝંખે મળવા તુંનેતો. ૨
 નકી નકી નથી ગમતું, પ્યારી જાણે તજ રે;
 પણ અતિ દિલગીરી છું, નવ બને એ કદી રે. ૩
 ખરિ ખરિ ખરિ પ્રેમી, પ્યારી તુજને પ્રમાણ;
 તુજ સમ જગમાંહી, અન્ય દારા ન જાણું. ૪

રૂપસુંદરી—(રાજા જવાતું કહેછે એટલે.)

ગજલ.

એક ઘડી આવે નાથ, થઈ ન આપને;
 આવી આવી રીતે મારો, માં રીખી મને. ૧
 આમ મારવાના કરતાં, મારો એક દમ;
 કાડું જીવ જાઓ તો, હું ખાકિજીવ સમ. ૨
 નારીનો ન સાંભળે, જો નાથ તો પોકાર;
 કોની પાસે જઈને અર્જ, કરે એહ નાર. ૩
 આજ દેકે જવા નહીં, તમને શીરછત્ર;
 જાઓતો હું કાડું પ્રાણ, મારો નાથ અત્ર. ૪

વિજયસિંહ —

જો ન રાજ્યાસન ઉપર, જાણે હું પ્રિયા;
 રાજની દશા શી થાય, મન ધરો ત્રિયા. ૧
 વળી લોકમાં શું પ્યારી, હું વિષે કે'વાય;
 નારીમાં બહુ પયોછે, સુખ્ય હાલ રાય. ૨

વળી રાજ નીતિમાં, કહાંછે જેહ ધર્મ;
 પ્યારી આપ દિલમાં ધરો, એહ તણો મર્મ. ૩
 જર્ઘને સાંભળું ન જો હું, લોક કેરી દાદ;
 સાંભળે કો દીન તણી, પ્યારી કો' કૃયાદ. ૪
 શું કહું હું તુજને પ્યારી, તું અતી સુખણ;
 નૃપતિ કેરો ધર્મ પ્રીયા, તુંથી ના અગ્નણ. ૫
 માટે માગુછું હું રગ, યદ્ય અતિ લાચાર;
 તેથી જલ્દી રજા આપ, હે સુખણ નાર. ૬

૩૫સુંદરી—

જાશો તો નના કે'વાય મારાથી હે નાથ;
 વે'લા જલ્દી આવજો હું કહુંછું જોડી હાથ. ૧

વિજયસિંહ—

આવુંછું કચેરીમાંથી જલ્દી તારી પાસ;
 પ્રાણુપ્યારી દિલ વીશે તું યદ્યશના ઉદાસ. ૧

પ્રવેશ ૨ જો.

સ્થળ રાજ કચેરી.

વિજયસિંહ— (રાગઝીઝેટીતો દાદરો)

દિલમાં ધરો દિલમાં ધરો દિલમાં ધરો રે;
 મંત્રી સાવધાન યદ્યને દિલમાં ધરો રે. ઓ ટેક. ૧
 ન્યાય કેરાં કામ તમે કેમ કરો રે. મંત્રી.
 પ્રજા હિતકારકે મેં જન્મ ધર્યો રે. મંત્રી. ૨
 જો આ હાયથી કદી અન્યાય થયો રે. મંત્રી.
 તો સચીવ જન્મ મારો વ્યર્થ ગયો રે. મંત્રી. ૩
 નીતિથી અનીતિ પેજો પાય ધર્યો રે. મંત્રી.

ધીકતો આ જન્મ શાને કાળ લીધો રે. મંત્રી.	૪
જન્મીને ન રાજમાં સુધારો કર્યો રે. મંત્રી.	
જન્મ લીધાતો ન કાંઈ અર્થ સર્વો રે. મંત્રી.	૫
રાજ કામ કેવી રીતે તમે કરો રે. મંત્રી.	
મને જલ્દી સચિવ મારા તે જણાવો રે. મંત્રી.	૬

ભગવાનસિંહ—શાર્દૂલ વિકીડિત.

હે રાજ સુખી છે પ્રજા તમનાણી, અન્યાય દીસે નહીં;	
શાંતીથી બરપૂર સૂનિતિ અને, સત્કાર્ય ચાલે અહીં.	૧
કેળવણી શુભ જાળને દિન પ્રતી, પ્રીતેસુ દેવાય છે;	
પ્રીતે અંધ અપંગને નરપતિ, ખોરાક વેંચાય છે.	૨
વિજયસિંહ—(કેટલીક વાતચીત થયા પછી)	

(સરકારે માફ કીલ્યો) એ રાહ.

સૂણુ સચિવ કહું તે વાત જો વિચારી મન.	
ચુગલ જાજ રાજમાં અતી દીસેછે જન. સૂણુ.	૧
નીતિ ન્યાય સાચવીને રાજ હું કર.	
સૂનિતી વિરૂધ્ધ પાય નવ કદી ધરં. સૂણુ.	૨
દૂષ્ટ લોકો પાપ કરે રાજમાં અમાપ;	
દશમે ભાગ રાય શીર આવેછે એ પાપ. સૂણુ.	૩
એવા દૂષ્ટ પાપીને હું કાહું પુરની જા'ર	
તો તો પ્રજા માહરો નહીં સુખી થનાર. સૂણુ.	૪

ભગવાનસિંહ—

ફિકર છોડી દોને માથે લઉં છું કાજ રાય.	
આજ પછી ગામમાં આવા યુના ન થાય. ફિકર	૧
દૂષ્ટ પાપી જનને હું કાહું પુરની જા'ર.	

રાય આપની ઇચ્છા હું પૂરી કરું સાર. ફિકર. ૨
 સીતારામ— (એક અરબદાર બ્રાહ્મણ)

હુમ્મી.

- આ અર્જ સૂણો, આ અર્જ સૂણો;
 પ્રજા પાલક રાય, આ અર્જ સૂણો રે. આ અર્જ. ૧
 (હે આંપરાજ હે આંપરાજ) એ રાહ.
 હે વિજયસીંહ (૨) આ દિનની સૂણો અર્જ;
 અદલ ન્યાય આપો તમે એ નૃપતિની છે કર્જ. ૨
 હું ક્ષીજ જન (૨) રહું છું નૃપતિ આ ગામ;
 હતો વિપ્ર આ ગામનો મુજ નામછે સીતારામ;
 આટલા વર્ષ (૨) પરદેશ રહ્યો ધન કાજ. ૩
 પાંચ રત્ન હું કમાઈને આવતો હતો મારાજ.
 પંચ કોશ દૂર (૨) તૃષા લાગી નીરવાણુ
 કુપ ભરેલો વારીથી મેં નિખ્યો ત્યાં સૂમણુ ૩
 જળ ભરવાને (૨) ગયો ચાલીને ત્યાં
 પાંચ રત્ન કુપમાંહી રાજ પાત્રસહીત પડી જાય. ૪
 રણવગડામાં (૨) કરવા માંડ્યુ કલ્પાંત.
 ભીલ હતો આ વાટમાં તેણે પાડ્યો મુજને શાંત. ૫
 તેણે આવી કહ્યું (૨) શું કારણછે રડવાનું.
 ત્યારે તેને મેં કહ્યું કારણ રદન કરવાનું. ૬
 એણે ક્યન કહ્યું (૨) હું રત્ન બહાર કાઢીશ
 પણ બેમાંથી જે ગમે તે તુજને હું આપીશ. ૭
 બહાર કાઢીયાં (૨) રત્ન હતાં જે પાંચ
 પાત્ર સહીત રત્નોને રાજ નોતી આવી કાંઈ આંચ. ૮

એણે પછી આપ્યું (૨) ખાત્રી પાત્રજ તે ઠામ.

રત્ન કમાઈને હું મુવો એ કેવું અધઠિત કામ, ૯

મન માહરે (૨) કરીયો મેં દરિઆફ.

વિપ્ર સામુ નિહાળીને તમે અદલ કરો ઈન્સાફ. ૧૦

સીતારામ— (ઉપજાવતી વૃત) (રત્નો લઈને)

સુખી રહો રાય સદૈવ જગમાં, ન થાઓ જરીએ દુઃખ આપ નખમાં;

પુરો સદા આશ પ્રભૂ તમારી, છે એટલી આશિષ અમારી. ૧

(સલામ સલામ સલામ) એ રાહ.

કલ્યાણુ કલ્યાણુ કલ્યાણુ, કલ્યાણુ કલ્યાણુ કલ્યાણુ;

વિજયસીંહનું કલ્યાણુ, રાજનું કલ્યાણુ. એ ટેક.

સારા સમીપનું કલ્યાણુ, સેનાપતીનું કલ્યાણુ;

આર્ય દેશનું કલ્યાણુ, આર્યનું કલ્યાણુ. કલ્યાણુ.

પ્રવેશ ૩ જો.

(લંપટસેનની સ્ત્રીનો વિલાપ..)

વિન્યા—

લલીત.

અરર હે પ્રભૂ, પૃથ્વી નાથ રે; પ્રણમું હું તને, જોડી હાથ રે.

અરજ માહરી, ઊરમાં ધરો; પ્રભુ પરાતપરા, કદને હરો.

સકળ વિશ્વના, નાથ હે પ્રભૂ; અકલ તાહરી, છે, બહુ વિભૂ.

પ્રબળ તાહર, જોર છે ખરું; પ્રણમિ તું પદે, પાપ પદરું.

પ્રભુ તમે ખરા, છો નિરંજના; ભક્તના તમે, બીતી બંજના.

અતિજ કષ્ટ છે, સ્વામીનું મને; સકળ જ્ઞાન તું, શું કહું તને.

સકળ આશના, પૂર્ણ છો ખરા; નમુ નમ્ર તને, હે હરી હરા.

(લંપટસેન આવેછે ત્યારે.)

કલ્યાણ.

આવો સ્વામી મારા, તમે લાગોછો પ્યારા;
 વીના આપ નાથ મારા, હાલ નહારા. એ ટેક.
 પરનામુ પ્રીત કરીને, જાઓ તેને ઘેર;
 પરણી ઉપર પ્રીતમ મારા, કદી ન લાવો મે'ર. આવો. ૧
 હુઃખ વિરહનું ભારે પીડે, પ્યારા મુજને આજ;
 આ પરમાણે શી રીતે હું, રાખું મારી લાજ. આવો. ૨

પ્રવેશ ૪ થો,

ચંદ્રભાગાનું ઘર.

(લંપટસેનના કહેવાથી દાસી ગાયછે.)

દાસી—

(વીનતી ધરજો ધ્યાન) એ રાહ.

પ્રભૂ ઉપર કરો પ્રીત, અરે તમે પ્રભુ ઉપર કરો પ્રીત. ટેક.
 પ્રભુ ભજ્યાથી સંકટ જાશે, મળશે મોક્ષ ખચીત. અરે. ૧
 નર્ક તણો કુપ, પરનારી જાણો; કોઈ પામ્યા, નવ છત. અરે. ૨
 હોય ગરથ જ્યાં, સુધિજ પાસે; ભઈ ભઈ, કહેશે નીત. અરે. ૩
 ત્યાં સુધી પ્રીત, બતાવેછે બહુ ગઈ ગઈ, ગૂણના ગીત. અરે. ૪
 મર્ણુ સમે બહુ, આવરા બનશે; જશી બની ભય ભીત. અરે. ૫
 તે સમે કોઈ ન, આવશે સાથે; રેહેશે સરવ અહીં વીત. અરે. ૬
 રહેવું નરકમાં, પછીથી પડશે; કેવું એ, અધરીત. અરે. ૭
 માટે પ્રભૂ પર, પ્રીત કરો તમે; ચાહો જો આપનું હીત. અરે. ૮
 લંપટસેનજી, સાચું કહું છું; માનજો એહ, ખચીત. અરે. ૯
 (લંપટસેન આ સાંભળી ગુસે થાય છે તેને શાંત પાડવા ચંદ્રભાગા બોલેછે.)
 ચંદ્રભાગા—(હરી કલંક આરે ઉતારો મુજ પ્રાણનાથ ઉમારો) એ રાહ.

શું વચન વહોછો પ્યારા, દિલ જન દોસ્ત જો મારા. ટેક

કેમ ક્રોધ કરો તમે આવો, શું કારણ છે બતાવો;
 તમે વચન કહો ન નકારાં, દિલગ્ન દોસ્ત એ મારા. શું.
 છે જુની આપની ચારી, હે લાલ અતી સુખકારી;
 નહીં યોગ્ય વાતમા મારા, દિલગ્ન દોસ્ત એ મારા. શું.
 અજ્ઞાની દારી છે મારી, એને અતિશય મેં તો વારી;
 ધરો શાંતિ સૂખ દેનારા, દિલગ્ન દોસ્ત એ મારા. શું.
 ધરો દાસી ઉપર શો રોપ, ક્ષમા કરો આટલો દોષ;
 દિલ વાત વીચારો પ્યારા, દિલગ્ન દોસ્ત એ મારા. શું.

પ્રવેશ ૫ મો.

(રાણી ખેતાનો ચાર લંપટસેન આવતો નથી તેથી વિલાપ કરે છે).

રૂપસુંદરી—(પીયુને તળવનાર વેરી અલંકાર) એ રાહ.

દાસી કેમ ચાર મારો આવતો નથી,

કહેને તું જલદી તેતું કારણ કથી. દેક.

વિના ચાર વ્યાકુળ મનકું બહુ થાય,

વીરહના દૂખે દાસી જીવ મારો જાય. દાસી.

ધીરજ ન ધારી શકું દાસી હું લગાર,

સંસાર દીસે છે વીના ચાર તો અસાર. દાસી.

(રાજા આવે છે પછી મીત્ર શુરાજીનો પત્ર રાણી વાંચી બતાવે છે).

રૂપસુંદરી— **ત્રોટક.**

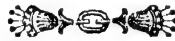
પ્રિય મંગળ, મંગળ વાસરમાં; તુજ કુમ કુમ, પત્ર મળયો કરમાં;
 અતિ આનંદ, ઊરથી વાંચીગયો; રસ પ્રેમ તણો, ઉભરાઇ ગયો. ૧

(સીતાજીના મહિનાનો રાગ)

મારા પ્યારા મીત્ર સુજાણ, પ્રીતે પત્ર વાંચજે;

વળી વિધ વિધ કરીને વિચાર, હૃદયમાં ધારજે. ૧

મિત્ર સૂળીછે અહીંઆ સર્વ, પ્રભૂની કૃપા થકી;
 લખજે તારી ખુશીનો પત્ર, અહો મીત્ર નકી. ૨
 તને મળવાને પ્યારા મિત્ર, હમ્મણ છે મન ઘણી;
 પૂરી કરશે તે દીન દયાળ, દાસ મૂને ગણી. ૩
 રામ લક્ષ્મણ સમ છે હેત, કહુ શું ઝાઝું કથી;
 કાચ દેખાયછે જૂદી ફક્ત, જીવ જૂદા નથી. ૪
 સંભારેછે વીરસીંહ પૂત્ર, હમેશાં તૂળને;
 વીના તારા અરે ઝો મીત્ર, ગમે ના ઘડી મને. ૫
 માટે આવીશ મળવા બ્રાત, થોડા દિનમાં હવે;
 મને આતુર કીયોછે વીર, પ્રીતી ના દવે. ૬
 પત્ર પાડવજે તું દોસ્ત, છે એટલી વીનતી;
 મીત્ર શૂરાજના પ્રણામ, માની લેજે અતી. ૭
 ણીજો અંક સમાપ્ત.

અંક ૪ થો.

પ્રવેશ ૧ લો.

સ્થળ—વિજયસિંહના મિત્રનો દરબાર.

(શૂરાજનો પુત્ર આવેછે અને નમન કરી બોલેછે.)

(અરે લાલદેવ) એ રાહ.

પિતાજી શી આજ્ઞા કરેછો મને, નમીને ખુશાસો પુછું આપને;
 નિતી શાસ્ત્રનો ગ્રંથ હું વાંચતો, દિઠો દાસ એવે સમે આવતો.
 ધરાદો વળી વાંચવા પૂત્ર ધર્મ, વળી વાંચવા રાજ્ય નીતિનો મર્મ;
 હઠી આવ્યોહું હું તમારી કને, કહો કાંઈ આજ્ઞા પિતાજી મને.

શુરાજી—અરે પ્યારા ગારા વિવેકી તું પૂત્ર,
 ખરે શોભવ્યાં તેં બાલાં ધરસૂત્ર;
 દિધો પુત્ર આવો રૂઠો ઝો વિભૂ,
 ગણું પાડ તારો અતીશે પ્રભૂ.

વીરસીંહ—(શુરાજીના પુછવાથી પોતે રાજના ધર્મ કહે છે).

(રાજએ પ્રજાને પુત્ર ગણીને પાળવી.) એ રાહ.

પીતાજી આપ સૂણીયે, આ નૃપતી કેરો ધર્મ;	
નીતિ રીતથી જણાવું, ન્યાય કેરો મર્મ.	એ ટેક.
પુત્ર પ્રેમથી પ્રજાને, નિત્ય પાળવી;	
આપી સૂખ કાઢી દુખ, ધર્મ જાળવી.	પીતાજી. ૧
કાઠી દેશથી વિદેશ, સર્વ આપદ;	
દેવિ સૂચિયા પ્રજાને, દિન પ્રતી સદા.	પીતાજી. ૨
પ્રજાના હિતાર્થે, પ્રીય પ્રાણુ આપવો;	
શત્રુને હરાવી, ક્ષત્રી ટેક રાખવો.	પીતાજી. ૩
સૂનિતી વિરૂધ પાય, નવ કદી ધરો;	
સત્ય ન્યાય નીતિ ટેકને, સદા વરો;	પીતાજી. ૪
કામ ક્રોધ મોહ લોભ, નેજ પરહરો;	
આપી દાનથીજ, જ્ઞાન સંકટો હરો.	પીતાજી. ૫
તજી અધર્મ કર્મ, ધર્મના તમે કરો;	
રાજે રંગ ભેદી અંગ, ક્ષત્રી તે ખરો.	પીતાજી. ૬

પ્રવેશ ૨ જો.

વિમળદેવી—

ત્રોટક.

પ્રિય પ્રાણુપતી, ખુશીમાંહી રહો; કદીએ દુઃખ, કાંઈ તમોને ન હો.
 પ્રભુ રાખ સદા, સુખમાં પતિને; શુભ બૂધણુ છે, તે સૌ સતિને.

નથિ નાથ કંઈ, જરદાસ થતી; વિણ આપ અમી, વિપલાજે અતી.
પ્રિય ભોજન આપ, વિના ન ગમે; મુજ મન સદા, ચોદીશ ભમે.
નહીં નાથ વિના, સણુગાર સન્નું; સર્વે રિતિના, ખટ સ્વાદ તન્નું.
તમ દર્શન તો, પ્રિય છેજ ખરે; નવ આપ વદો, મુખ એજ અરે.

શુરાજી— (દયાળુ દેવ કૃપાળુ તું) એ રાહ.

અરે હો દેવ, કરંછું સેવ; સિવકારો ને, પ્રભૂજી એવ. એ ટેક.
દિધીછે મને, આ પત્નિ સતી; માનુંછું પા'ડ, તારો અતી. અરે.
વળી એ પ્રભૂ, કરંછું અર્જ; જાણીને એ, અગારી ફર્જ. અરે.
હમેશા રાખ, અમને સાથ; પ્રભૂ માગુછું, હું જોડી હાથ. અરે.

(શુરાજી, વિમળદેવી, વીરસિંહ, ત્રણ સાથે)—

(વીનતિ ધરજો ધ્યાન) એ રાહ.

મહેર કરો ભગવાન, કૃપાળુ પ્રભૂ મહેર કરો ભગવાન. એ ટેક
મિત્ર મારાને આ જગમાં પ્રભૂ, દેજે અતી સુખ દાન. કૃપાળુ.
દિન દિન પ્રત્યે તેની વધજો, સુખ સંપત્તિ નીધાન. કૃપાળુ.
દિધાયુષ્ય પ્રભૂજી દેજો, ધરિએ અમે તારું ધ્યાન. કૃપાળુ.
પત્નિ તેની રેજો સદા સુખમાં, દો તેને પૂત્રનું દાન. કૃપાળુ.
આયં જીમીનું બાલું તું કરજો, ગણએ અમે ગુણ ગાન. કૃપાળુ.

અંક ૫ મો.

પ્રવેશ ૧ લો.

રૂપસુંદરી—(દાસીને પુછેછે કે ચંદ્રભાગા કેમ આવતી નથી.)

ગજલ.

દાસી કેમ ચંદ્રભાગા, આવતી નથી;

આવીશ વે'લી કાલ, એવું ગઈ હતી કથી. ૧
 તેને આજ દિન થયા, દાસી નકી ખાર;
 વિદ્ધ તેને માથે કાંધ, આવ્યું છે નિર્ધાર. ૨
 નહીં તો આવ્યા વગર રહે, નહીં મારી પાસ;
 ગૂણવંતી કર તું કાંધ, બેનીની તપાસ. ૩

ગુણવંતી—

હશે કાંધ કામમાં, શું થાયા નક્કિ એહ;
 તેથી આવી શકે નહીં, બાઈ અત્ર તેહ. ૧

રૂપસુંદરી—

એવું ભારી કામ દાસી, એને શું હશે;
 બેની વિના દાસી મારો, જીવડો જશે. ૧
 (ચંદ્રભાગા આવે છે ત્યારે રૂપસુંદરી દાસીને કહે છે.)
 દાસી બેની મારી આવી, જલ્દી ખોલ દ્વાર;
 જાને વે'લી માર્ગમાં, ન લાગે કાંઈ વાર. ૨
 દોડ વે'લી દાસી મારી, હવે છે અપાર;

ગુણવંતી—હુકમ મુજબ જાઉં છું હું, ખોલવાને દ્વાર. ૨

પ્રવેશ ૨ જો.

(રાજા વાત માનતો નથી તેથી.)

રૂપસુંદરી—(પીયુને તળવનાર વેરી અલંકાર) એ રાહ.

સ્વામીનાથ આવા કેમ, આપ રે થયા;
 પ્યારીનો વિશ્વાસ, કેમ ભૂલી રે ગયા ટેક.
 જો કદી પૂર્વનો સૂર્ય, પશ્ચિમે જણાય;
 જો કદાપિ સમુદ્ર, ગર્યાદા તજી જાય. સ્વામી. ૧
 હજી સાધુને દીલેથી, દયા ગઈ નથી;

કેમ જૂઠી વાત કહું, આપને કથી. સ્વામી. ૨
હાય દેવ કોપ થયો, આજ હું પરે;
સ્વામીનાથ વાત મારી, માને ન અરે. સ્વામી. ૩
(એ વાત ખરી લાગવાથી પ્રધાનને ચિત્કારે છે.)

વિજયસિંહ—(ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશે રે) એ રાહ.
ધિક ભગવાનસીંહ પ્રધાન, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
તને જરીએ ન આપ્યું જ્ઞાન, ક્ષત્રીનો ધર્મ ભુલી ગયો રે. ટેક.
મુજ રાણી જે માતૃ સમાન, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
ઠરી કુટિલિ ભુલી ને ભાન, ક્ષત્રીનો. ૧
તને સુચ ગણી રાખ્યો પાસ, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
બહુ હતો તારાપર વીશ્વાસ, ક્ષત્રીનો. ૨
ધિક ધીક છે તારી જાન, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
દાસ સવારમાં કશં તારી ધાત, ક્ષત્રીનો. ૩
ખાઈ નીમક બન્યો તું હરામ, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
આવું કરવા ભીડી હામ, ક્ષત્રીનો. ૪
ક્ષત્રીવિર તેં હુઆવ્યું છે કૂળ, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
તારા કુટુંબમાં પ્રગટ્યો તું શૂળ, ક્ષત્રીનો. ૫
આખી ક્ષત્રી કોમને લગાડી લાજ, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
આવા દૂષ્ટ નફ્ટ કલ્પ કાજ, ક્ષત્રીનો. ૬
મારા હૃદયમાં પ્રગટીએ લાલ્લ, વ્યભીચારી તું કેમ થયો રે;
કર્ણ કલ્પ કેવું અરરર હાય, ક્ષત્રીનો. ૭

પ્રવેશ ૪ થો.

(રાજા બાદશાહ ઉપર હુમલો કરવા શરૂના આવેશમાં કહેછે.)

વિજયસિંહ—(ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશે રે) એ રાહ.

ધિક રાણી તને ધિક્કાર,	ક્ષત્રીને એળ તેં લખાડી ૨;
હાય જાણીતી મેં, તને સતીનાર.	ક્ષત્રીને.
મને વ્યાપી ગયું છે અંજે ઝેર.	ક્ષત્રીને.
યાદ રાખ આવી, કહું તને ઠેર.	ક્ષત્રીને.
સજ થાઓ તમે, શુરવીર.	વિજય ટેક કેમ તજે ૨;
ખાંધો બખ્તર, સકે રણુ ધીર.	વિજય.
જઈ લડવું, તુરકની સાથ.	વિજય.
વીર બતાવો, તમારા હાથ.	વિજય.
તુઝ છ તુરકની શી, છે વિશાત.	વિજય.
કહું આ શેરથી, પઠાણની ધાત.	વિજય.
રોમ રોમ, ચડવું છે શૂર.	વિજય.
શું ક્ષત્રી વીર, ખોશે નીજ નૂર.	વિજય.
ખેસી રહ્યાછો, શું ધરી ધીર મન.	વિજય.
ઉઠો ઉઠો શૂરવીર, સભા જન.	વિજય.

પ્રવેશ. ૫ મો.

(વિજયસિંહની મા તેને ધિક્કારે છે).

તારામતી—(ક્ષત્રી કલંક કેમ લેશેરે). એ રાહ.

ફટ ફટ હે મારા બાળ, કાળે મુખે તું કેમ આચ્યોરે;	
હાય પ્રગટી છે મનમાં ઝાળ.	કાળે મુખે.
યાદ કરને તું ક્ષત્રી રણુધીર.	કાળે મુખે.
લવ કુશને તું જો રધુવીર.	કાળે મુખે.
ખોધ આજ કુટુંબની લાજ.	કાળે મુખે.
ધીક તેને કરે તારા જેવા કાજ.	કાળે મુખે.
લાવ હું ખાંધુ હથિયાર;	કાળે મુખે.

હણું ચરીદળને આ વાર; કાળે મુખે.
 તુંતો નીવડ્યો આ કુળમાં કપૂત, કાળે મુખે.
 લગ્નવી વિજય તેં મારી કૂખ. કાળે મુખે.

વિજયસિંહ—

હે માતૃશ્રી શું વદોઝો વચન, વિજય ટેક કેમ તનેરે
 છું હું રણધીર કેરો તન. વિજય.
 ક્ષત્રીમાંથી હજી ગયું નથી શર, વિજય.
 કેમ પરીયાતું. જવા દઉં નૂર. વિજય.
 માછ નીવડ્યો નથી હું કપૂત, વિજય.
 હાય કેમ લગ્નવીશ તારી કૂખ. વિજય.
 માછ જાઉં છું હું હવે રણમાંથી, વિજય.
 મારા હૃદયમાં પ્રગટી છે લાલ. વિજય.

પ્રવેશ દોહો

(વિજયસિંહનું લશ્કર)

બધા સાથે— રાગ કલ્યાણ.
 ચલો ચલો ચલો, ચલો ચલો ચલો.
 તુચ્છ તુરકને મારવા, ચલો ચલો ચલો. ટેક.

સેનાપતિ—

ક્ષત્રીવીર આજે જતાવો તમારા હાથ;
 ખુશી થશે આપણા ઉપર મહીનાય. ચલો. ૧

૧ સિપાઈ—

દાડીએથી પકડી તુરકને આવાર;
 સમુશ્વેર ચલાવી મારો તેમને માર. ચલો. ૩

બીજો સિપાઇ—

જીતીશું તો પામશું ભારે ભારે ઈનામ;
શૂરવીર હૈએથી હારશે નહીં હામ.

અક્ષો. ૩

(બંને મિત્રો મળે છે ત્યારે).

શુરાજી— (પ્રથમ રહેા સનમન મેરા) એરાહ.

ઉદાસી થઈ ક્યાં, જાય મીત્ર ઓ મારા;
શું કરવા લક્ષ્મી, સાથ લીધું છે પ્યારા. ૧
કોની સાથે યુધ કરવા, દિલમાં ધારો;
દો નામ કોણ છે, આજ યુદ્ધ કરનારો. ૨
હે વિજયસિંહ શું, કારણ છે બતલાવો;
જેથી કરીયો છે ઠાઠ, મીત્ર તે આવો. ૩

વિજયસિંહ—

શી વાત કહું હું, દુઃખની પ્યારા મારી;
ભડ બડતી બળશે, લાલ હાય દુઃખકારી. ૧
ગણી પત્નિ મારીને, પતિવ્રતા મેં નારી;
હાય દગો દીધો છે, મને અતીશે ભારી. ૨
ગમ્મ તુચ્છ તુરકને, મનમાં પ્રેમજ લાવી;
હે સુર મીત્ર, વિપરીત વાત છે આવી. ૩

શુરાજી—

ચીંતા નવ કર, ઓ મીત્ર સુરજો સારા;
શી મ્હેચ્છ તણી વીરાત, આવું સંગ તારા. ૧
લક્ષ્મીને પાછું વાળ, અહીંથી વીસ;
મલ તુર્ક તણે મૂકામ, બનીને ધીરા. ૨

વિજયસિંહ— (તેનો ઉપકાર માનેછે.)

(હરી કલંક આરે ઉતારો, મુજ પ્રાણુનાથ ઉગારો.)

ધન્ય ધન્ય ક્ષત્રીવટ તારો, તું પ્રાણુ થકી છે પ્યારો. ૧
 ધન્ય ધન્ય શુરાજી પ્યારા, દિલ્લખન દોસ્ત ઓ મારા;
 ધન્ય ક્ષત્રી ધર્મ છે તારો, તું પ્રાણુથકી છે પ્યારો. ધન્ય. ૨
 ધન્ય છે તુજ મીત્રા ચારી, જોઈ હર્ષ થયો છે બારી;
 તેં જીવ કર્યો છે અકારો, તું પ્રાણુથકી છે પ્યારો. ધન્ય ૩
 શુભ ગૂણુ જોઈને તારા, વધ્યો પ્રેમ આજ ઉર મારા;
 છે કુડા કર્મથી ન્યારો, તું પ્રાણુથકી છે પ્યારો. ધન્ય. ૪
 તેં ક્ષત્રી ધર્મ બતલાયો, તુજ મીત્રની વારે ધાયો;
 ગણી મીત્ર મને તેં તારો, તું પ્રાણુથકી છે પ્યારો. ધન્ય. ૫
 સાચાશ મીત્ર છે તુજને, અર્પણુ કર્યું શીશ તેં મુજને;
 કરી પ્રેમ તણો વધારો, તું પ્રાણુ થકી છે પ્યારો. ધન્ય. ૬
 આ વીનતિ સર્વે ધરજો, આવા મીત્રો સૌ કરજો;
 જોઈ નાતિવાન ગુણી સારો, તું પ્રાણુ થકી છે પ્યારો. ધન્ય. ૭

પ્રવેશ ૭ મો.

ભગવાનસિંહતું ધર.

(વિજયસિંહનો કાગળ આન્યો તે ભગવાનસિંહની સ્ત્રિ રૂપવંતી
 વાંચી બતાવે છે.)

રૂપવંતી—(સ્વસ્તી શ્રીસ્નેહ પુરગામ) ઓ રાહ.

મારા પ્રીય પ્રધાન સુખણુ, ચિત્તમાં ધરજો રે;

રૂકુરાજ તણું રક્ષણુ, પ્રીતે કરજો રે. ૧

છે વીવેકીને નીતિવાન, તેથી કહું છું રે;

વળી ગૂણુતણો નીધાન, સુખમાં રહું છું રે. ૨

પ્રજ્ઞપાળ ને આણી પ્રેમ, દિન દિન પ્રત્યે રે;
 ન્યાય આપને તું હે વીર, ચાલી સત્યે રે. ૩
 લખું હકિકત ને હું આજ, લેજો વિચારી રે;
 શુભ કરજો હમેશાં કાંઈ, હૃદયમાં ધારી રે. ૪
 લઈ લસ્કર સાથે વીર, વંશે પળિયો રે;
 રસ્તે જતાં આગળ મીત્ર, શુરાજી ગળિયો રે. ૫
 તેણે પૂછી તેથી કહી સર્વ, મેં ત્યાં વાત રે;
 ઈઈ ધીરજ બહુ, બહુ વાર, પગાડ્યો શાંતરે. ૬
 પાછુ વાળ બધું તૂજ સૈન્ય, વંદિયો વચન રે;
 સૈન્ય મોકલ્યુંછે તેથી સર્વ, ધરીને મન રે. ૭
 મિત્ર શુરાજી છે મુજ સાથ, ચિંતા નવ કરજો રે;
 આવશું વેલા નયની માંછી, ધિરજ તું ધરજો રે. ૮
 માટે શાણા સચિત્ર ગુણવાન, કહું શું તુજને રે;
 રહું ચલાવજો ન્યાયે રાજ, તેથી હર્ષ મુજને રે. ૯
 ખુબ્ય માતૃશ્રીને જઈ વીર, ધૈર્ય તું દેજો રે;
 મારી આશીશ ભગવાનસીંહ માની લેજો રે. ૧૦

અંક ૬ ઠો.

પ્રવેશ ૩ ને.

(શુરાજી મરણ પામેછે તે વખતે વિજયસિંહનો વિલાપ.)

વિજયસિંહ— લલીત.

અરર હાયરે, મીત્ર તો ગયો; કરમ હીનહું, એકલો રહ્યો;
 દરિ નહીં હવે, દેખું હું ખરે; સહુદ માહરો, જયશું અરે. ૧

કરગૃહી અમે, સાથ સાક્ષના; નગરમાંહી તો, ખૂબ માનતા;
 એ બધું મધુ, હાય હાય રે; જીવ જતો રહ્યો, દેખું કાયરે. ૨
 કર ગ્રહી મને, માન આપતો; દુખજ હોયતો, તેહ કાપતો;
 ભર જીવાળીનાં, તું ગમે મરી; સુખદ સર્વ તેં, લીધુંછે હરી. ૩
 અરર હાય રે, શું હવે કરું; ગિરિયદી પડું, ઝેરથી મરું;
 જમણિ આંખતો, જતી રે રહી; જીવજ નેવને, એક છે અહીં. ૪
 અરર શું હવે, મી. માહરા; કદિ ન સાંભળું, વેણુ તાહરા;
 અરર આવ તું, એકવાર તો, બહુજ ભેટીએ, મીંચ ત્યારતો. ૫
 વદન કાળું લઈ, શું હવે જઈ; તુજ સ્ત્રિ જાળને, શું અરે કહું;
 અરર દુઃખ હુ, શું કહું કથી; પાપિ પ્રાણતું, કેમ જતો નથી. ૬

પ્રવેશ ૪ થો.

(અરણ્યમાં વિજાપ કરેછે.)

વિજયસિંહ— (ચંદ્રમુખીને) એ રાહ.

અહો પ્રભૂ શો મૂલમ તેં દાસની પરે કર્યો-ટેક.

મીંચ મારો જો હતો, સદ્ગુણીનો ચાર તે,

દેખું નહીં અરે પ્રભૂ, કરંછું હું પોકારરે. અહો. ૧.

દુષ્ટ ત્રિયાને કાજ તેં, પ્રાણુ ત્યાગતો કર્યો,

મૂકી મને તું એકજો, પદ્મમાં ધરણી દર્શ્યો. અહો. ૨.

શું બતાવું મુખ હું, પત્નિ જાળને જઈ,

દગો દીધો છે તેં ખરે, મીંચ મારો તો થઈ. અહો. ૩.

જવાબ તારા જાળને, શું દર્શિ ત્યાં જઈ ખરે;

મૂકી મને જતો રહ્યો, દયા ન આતી કાં અરે. અહો. ૪.

પ્રવેશ પ મો.

(શુરાજીની સ્ત્રી પોતાને સ્વપ્નું આવવાથી દીક્ષગીર થાયછે ત્યારે દાસી કહેછે.)

દાસી—(સહીયર દુઃખશું દાખવું) ઓ રાહ.

સ્વપન બપન સાચાં નથી, મિથ્યા દુખ દેનાર;

તેના ઉપર વીશ્વાસતો, રાખશે નહીં નાર. ૧૬૬.

સ્વપ્નમાં રંક રાખ બને, રાય બનશેજ રંક;

સ્વપ્નમાં મૃત્યુ દેખાયછે, જાણે થયા અપંગ. સ્વપન. ૧

બાઈ મારી શોક છોડોને, એથી શું છે થનાર;

એવું કદી બાઈ આ કુળે, નથી નીપજનાર. સ્વપન. ૨

વિમળદેવી—(શુરાજીનું મરણ સાંભળીને).

સલીલ.

અરર ઓ પ્રભૂ, આમ શું થયું; પલકવારમાં, સૂખડું ગયું;

મન વ્યથા ધણી, હાય થાયરે; સુખ સદા ગયું, અરર હાયરે.

પતિ તમે મને, કેમ પરહરી, દિલ વિષે દયા, નાથ ના ધરી;

હૃદય મારું તો ફાટી જાય રે, સુખ સદા ગયું અરર હાય રે. ૨

પુરણ પ્રેમથી, પાળતા તમે; તજી ગયા કહો, કેમ આ સમે;

દિલ વિષે પીયૂ પ્રગટી લાલ્ય રે; સુખ સદા ગયું, અરર હાયરે. ૩

અરર ક્યાં જઈ કંથ માહરા, રઝળતી મુકી, ચાલીયા ખરા;

દુઃખ વિયોગનું શે ખમાયરે, સુખ સદા ગયું, અરર હાયરે. ૪

જીવ જતો નથી દુષ્ટ તું ખરે, વીનતિ આ સુણી, માર્ગ દે ધરે;

ઝુરિ ઝુરિ પીયૂ તમ પ્રિયા મરે, અરર દુઃખ શું, હે હરે હરે. ૫

દાસી—

ધિરજ તો ધરો માતૃ માહરી, અતિ અગમ્ય છે બુદ્ધિ તાહરી;

રૂદન શું કરો સૂત તો થઈ, લખિત વાત તે, રે બની ગઈ. ૧
 વીરસીંહ છે પુત્ર તમ તણો, અતિ વિવેકી ને, છે સુબ્રહ્મણ્યો;
 ધિરજ શી રીતે એહ ધારશે, તવ રૂદનથી, હામ હરશે. ૨
 સજ્જ નેત્રથી આંસુ પાતરે, ક્યમ કરો તમે, અરર માતરે;
 ગયું નહીં હવે પાછું આવશે, ઉત્તરું અંગમાં, દુઃખતો થશે. ૩

વિમળદેવી— (સીતાજીના મહીનાનો રાગ)

મારા પ્રાણથકી પ્રીયનાથ. મને મુકી ક્યાં ગયા;
 રડવડતી થઈ હું અનાથ, દિવસ દૂખના થયા. ૧
 જોમ જળ વિના તરફડે મીન, તેવી હું તરફડું;
 શોછે દોષ મારો હે સુખણ, દિધું દૂખ આવડું. ૨
 મને નાથ કરી નીરાધાર, રંડાપો આપીને;
 તજી શે વાંકે અજાણા આ વાર, સુખ સહ કાપીને. ૩
 હાય દિલ વિષે પ્રગટી છે જાળ, પિયુ મૂળને અતી;
 મળું ક્ષણ એકમાં ભરથાર, હું થઈને સતી. ૪
 મેડી મંદીર ગાગિયાં ગોખ, સહુ ખાવા ધાય છે;
 મારું મન પીયુ મળવા કાજ, અતી અકળાય છે. ૫
 થોડી વાર ઉપર હે નાથ, જોતીતી વાટડી;
 હાય આતી ખજર મળી આજ, બજે છે છાતડી. ૬
 તેર વર્ષનો છે આ બાળ, સૂત વીરસીંહ ખરે;
 હાય કરશે કોએતી ઓથ, રેશે કોને આશરે. ૭

પ્રવેશ ૬ ઠો.

વિમળદેવી.—(સતિ થતી વખતે).

(સહીયર દુખશું દાખવું) એ રાહ.

ભેજે પ્રભૂજી બોલે મને, જાણી અજાણા અનાથ;

સ્તૂતી કરું છું તારી પ્રભૂ, ખંતે જોડીને હાથ. ટેક.
 ભૂલી નથી કદી હું વીચૂ, મારો પત્નીવ્રત ધર્મ;
 ખરે કર્યા મેં તો નથી, કદી અનુચીત કર્મ. લેજો. ૧
 દુભવ્યા નથી પ્રભુ મેં કદી, પ્રાણથી પ્રીયનાથ;
 હવે સતી થઈ છું આણે, રાખ્ય પીયુની સાથ. લેજો. ૨
 વિજયસિંહજી સાંભળો, લેજો પૂતળી બાળ;
 મનમાં હવે તે મને રહ્યું, આવ્યો ધિપરીત ધ્રાવ. લેજો. ૩
 સારી રીતે તમે પાળજો, એ છે નાતેજી બાળ;
 વાત આ જ્યારે જાણશે, વાત કરશે તે કાળ. લેજો. ૪
 હે જગદીશ્વર હર્ષથી, માયું છું તમ પાસ;
 સતી થઈ પતિને મળું, છે એ દિવસમાં આશ. લેજો. ૫

વીરસીંહ—(અરે લાલ દેવ) એ રાહ.

અરે માતું મારી, સતી થા ભણે; હું દીન બાળની, શી થશે રે વણે;
 તજ્યો છે પિતાએ, મને કૂર થઈ; દયા માનને શું, ન આવે જરો. ૧
 અરે મને મા, મમે ના જરી; આવિશ તારી, સંગે નરી રે મરી;
 નહીં કાકા પાસે, અહીં હું રહું; અરે માતુ મારી, કર્યા સત્ય કહું. ૨

વિજયસિંહ—

અરે બાળ શાને કરેરે વિજાપ, રહે મારી સંગે તજી કષ્ટ આપ;
 નહીં ચાંદો થાવા દઈ તૂટ વાળ, વતાવે તને કો'લડું પ્રાણ બાળ.

વિમળદેવી—શિખરણી વ્રત.

પિતા હે પરમાત્મા, સકળ ગુણસંપન્ન ખરા;
 કરી છે જે આજે, તવ સ્તુતિ રિવકારો હરી હરા. ૧
 ક્ષમા કરજો દોષો, અઘટિત કર્યા હોયજ વિભૂ,
 સતી થઈ છું આજે, પ્રિતમ મુજ મેળવ પ્રભૂ. ૨

અંક ૭ મો.

પ્રવેશ ૧ લો.

વિજયસિંહ—(ચંદ્રમુખીને એકલી) ઓ રાહ.

અરે દુષ્ટાનેં જનૂલમશો, મારી બપરે કર્યો;
મીત્ર જેવો મીત્ર મારો, પદકમાં ધરણી ઢળ્યો. ટેક.
પ્રધાન મારો જે બસો, કલ્લંક મૂક્યું તેં ખરે;
લૂબ્ધ થઇ મેં તૂજમાં, ધિક્કાર દીધોજે. અરે. ૧
ગણતો હતો હું પ્રાણુથી, હમેંશ પ્રીય તૂજને;
દગો દઇ જતી રહી, સૂતો મૂકી મૂજને. અરે. ૨
મિત્ર તું જલદી કે' મને, આવી મળું તુંને કહીં;
કારી જખમ આ કદી, બૂઝાવાનો તો નહીં. અરે. ૩
ધિક્કારછે સ્ત્રિ જનતને, ધિક્કાર તેનો પ્યારે;
વિશ્વાસ રાખશો નહીં, જોઈ કરો વિચારરે. અરે. ૪

પ્રવેશ ૩ જો.

(લંપટસેનને ગરદન મારેછે ત્યારે તેની સ્ત્રિ વિલાપ કરેછે)

વિજયા—(સહીયર દુખશું દાખવું).

સ્વામી મારા આને શું થયું, તજી જતો શું આજ;
તજતાં મતેં આહીં એકલી, આવે જરીએ ન લાજ. ટેક.
અર્ધ હું મારો સુકી નથી, નથી દૂભવ્યા આપ;
કેરે જનમનાં આવી નહે, હાય મારા પાપ. સ્વામી. ૧
પ્રથમ તમે માની નહીં, નાથ દારીની શીખ;
અતે આવા કૃણ નીપજ્યાં, કરી માગતી બીખ. સ્વામી. ૨
હાય હાય વ્યભીચારે તો, કર્યોછે કાળો કેર;

દુઃખદારા ચંદ્રભાગા તેં, વાળ્યું છે જીનું વેર. સ્વામી. ૩
 મારી મને પછી તોમરો, કહું છું જોડીને હાય;
 જેમ અને તેમ મૂળને, લેજો આપની સાથ. સ્વામી.

લ'પટસેન—

શોક છોડો તમે કામની, તમે છો સતીનાર;
 કર્યો કરમ ભોગવું છું હું, ખરે ખાત આ તાર, શોક. ૧
 શીખ તમારી માની નહીં, ફળ ભોગવું આજ;
 પ્રાણ તજું છું મારો અહો, એક કામની કાજ. શોક. ૨
 કરજો ક્ષમા પ્રીય પત્ની તું, હોય જે મૂળ દોષ;
 વાર લાગે છે મને અતી, રાય ધરશે રોષ. શોક. ૩
 ઘેર જાઓ હવે ધૈર્યથી, લખ્યું તે થયું આમ;
 મળશું પેલે બવ આપણે, હવે છેલ્લા પ્રણામ. શોક.

લ'પટસેન— (વ્યભિચારને ધિક્કારે છે).

ત્રોટક.

વ્યભિચાર તજો, વ્યભિચાર તજો;
 પ્રિય પૂર જનો, વ્યભિચાર તજો.
 વ્યભિચારથી તો, મતિ મારી ફરી;
 વ્યભિચારથી, સંપતિ ખાલી કરી. ૧
 વ્યભિચારથી, પતિ મારી ખરે;
 દર્ઠ દૂખ અતી, દુભવીજ અરે.
 વ્યભિચારથી તો, મુજ પતિ સતી;
 થઇ તેની જીઓ હાય આજ ગતી. ૨
 વ્યભિચારથી મારો પ્રાણ જશે;
 જગમાંહી અતી, અપ કીર્તિ થશે.

વ્યભિચારથી, છોડી તનેજ પ્રિયા;
જહંધું પરલોક, વિષેજ ત્રિમા. ૩

વ્યભિચારથી, મીઠ સમાજ તને;
તજવો પડશે, હાય આજ મને.
વ્યભિચારથી તો, સૌ સૂખ ગયું;
દુઃખ દૂખ દશે, દીશ વ્યાપી રહ્યું. ૪

વ્યભિચાર કરો, નવ મીઠ કદા;
વ્યભિચાર ખરે, દુઃખ રૂપ સદા. .

પુરવાસી કહું, ખની નમ્ર અતી;
વ્યભિચાર, તજો, સુષ્ટીને વિનતી. ૫

(લંપટસેનની સ્ત્રી રાજા પાસે મારી માગે છે.)

વિજયા— (ચંદ્રમુખીને એકલી.)

કરી કૃપાની દૃષ્ટ રાય, મારી બક્ષસો તમે; ટેક.
દૃષ્ટી તો કરો તમે, આ પૂત્રી આપની પર;
ઉગારના નિજ નાથને, વીનતિ હું કરું ખરે. કરી. ૧

કર્યું અઘોર કર્મ તો, સ્વામી મારા એ ખરું;
હુકમ સૂણી આપનો, ખાવરી ખની કર. કરી. ૨

કરો ક્ષમા હે નૃપતી, નાથ મારાનો યુનો;
કરી કૃપાની દૃષ્ટી રાય, વીનતિ પૂત્રીની સુણો. કરી. ૩

(રાજા લંપટસેનને જીવતદાન દેછે પછીથી ચંદ્રભાગાને
ગરદન મારવાનો હુકમ કરે છે ત્યારે ચંદ્રભાગા કહે છે.)

ચંદ્રભાગા— બનજરો.

ઝેમાં વાંક નથી કાંઈ મારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. ટેક.

કેર કરનારો છે બીજો કોઈ, લહો મનમાં તમે તે જોઈ;
 છે બાળ લગ્નો ધારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૧
 હું હતી નાનેરી બાળા, કરતી છોકરમત ચાળા;
 વર વર્ષ સાઈનો મારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૨
 હું જોખન બાળે વેશ, મુજ પતીના ઉજળા કેશ;
 કરી ઠાઠ આબો તે સારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૩
 કહું દુઃખની શી મારી વાત, મુખમાં મળે નહીં એક દાંત;
 હસે લોક કરી ડચકારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૪
 બેઠો ચોરીમાં આવી જ્યારે, કંપે ચરચર કાયા ત્યારે;
 પડ્યો એથે ફેર બીચારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૫
 જોવો પડ્યો તેવો પામ્યો મર્ણુ, થયો ચાલતો તે રામ શર્ણુ;
 તેથી ધર્મ ભુલ્યો હું મારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૬
 બાળપણું મેં રમતાં ગાળ્યું, મન મુનિતિપર મેં વાળ્યું;
 પણ પાળ્યો નહીં તે ધારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૭
 તેથી આદ્યું અધટીત કર્મ, તજી સગાં સંજઘીની શર્મ;
 અણ્યો લપટસેનને પ્યારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૮
 હું બિનઅપરાધી મરણું, હવે છેલ્લું વચન ઉચરણું;
 અંધુ બાળલગ્ન વીઢારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૯
 નામ બાળલગ્નતું બાળો, જુઓ કેર ક્યોછે કાળો;
 પ્રિય પ્રાણ જાયછે મારો, તમે દિલમાં વાત વિચારો. એમાં. ૧૦

સમાપ્ત.

સર્વ પાત્રો—

કહ્યાણુ.

- પ્રિય આર્ય જનો, હવે આવજો તમો;
 માફ બૂલ સૂકની તો, માગીએ અમો-એ ટેક.
 આર્ય દેશને સુધારવાને, કીધોછે આ યતન;
 સદાયરણુ સૂનીનિનું, વળી કરવા રૂઢુ જતન. પ્રિય. ૧
- કરો વિચાર હવે કંઈ દિલમાં, શાણુ હે સરદાર;
 રાખો નહીં વિશ્વાસ નારીપર, એછે આતો સાર. પ્રિય. ૨
- મીત્ર શુભા જોવા કરશો, નહીં તો અંતે દુઃખ;
 ગૂણુ તપાસી કરવી દોસ્તી, તેથી છે બહુ સૂખ. પ્રિય. ૩
- ખેલ જોઈને સુધારશો, આ આર્ય દેશને આપ;
 સુખ સંપત્તિ સંતતી વધજો, આર્ય તણી અમાપ. પ્રિય. ૪
- વીજ્ય વાંચીત ખેલ ભગ્નવી, કરશે મન પ્રસન્ન;
 અવર ખેલમાં આપ પધારી, દેશો જો દર્શન. પ્રિય. ૫
- આર્ય ભ્રાતૃનો દિન દિન પ્રત્યે, કરો ઉદય ભગવાન;
 શાણુ સરદારો હવે, પધારો સ્વરથાન. પ્રિય. ૬

સૂચના.

આ ખેલ લજવવાનો હું અમદાવાદ આર્ય વિજયવાંચિત નાટક કંપનીને છે માટે આ કંપનીની રમ સિવાય કોઈએ લજવવો નહીં.

જે સાહેબોને આ ચોપડી ખરીદ કરવી હોય તેમને આ કંપનીનો જ્યાં મુકામ હોય ત્યાંથી રોકડી કીંગતે મળશે.

બાદ મહેતા હરીલાલ કીકાબાઈ તથા મથુરલાલ કાશીરામ આ બંને મીત્રોએ આ કામમાં મને બનતી મદદ આપેલી છે તેથી હું તેમનો આભાર માનુ છું.

છાટાલાલ વિ. દલપતરામ,

કર્તા.

